

Serhiy Nazarovets

Biblioteka akademicka – od importerów do eksporterów wiedzy

Na łamach popularnego bloga «The Scholarly Kitchen» konsultant w sprawach zarządzania aktywami e-wydawców Joseph Esposito podzielił się interesującym wpisem na temat ewolucji publikacji naukowych w Europie Wschodniej [1]. Po upadku muru berlińskiego, pan Józef pracował przez kilka lat dla wydawcy Encyclopaedia Britannica. Na początku lat 90. zaproponował jednemu z polskich wydawców tłumaczenie encyklopedii, na warunkach, że uzyska 7% zysku z każdego sprzedanego egzemplarza. W odpowiedzi polski wydawca uderzył w stół i powiedział, że będą oddawać 10% zysku!

Przez lata Joseph Esposito opowiadał tę historię, aby pokazać brak cech biznesowych u osób z państw byłego Układu Warszawskiego. Ale oczywiście polski wydawca nie był złym biznesmenem, a po prostu chciał pokazać partnerowi z Encyclopaedia Britannica, jak bardzo ważny jest dostęp do informacji dla jego kraju!

Gdy 10 lat później Esposito ponownie odwiedził Europę Wschodnią, to zauważył ze zdziwieniem, że wydawcy nie są zainteresowani bezwarunkowym dostępem do informacji od wydawców ze świata, natomiast starają się przede wszystkim wyprowadzić swoich autorów na rynek światowy.

W ciągu ostatniej dekady również zmieniły się potrzeby informacyjne użytkowników bibliotek ukraińskich. Pod koniec XX wieku szybki rozwój technologii internetowych, publikacji elektronicznych, sklepów internetowych, elektronicznych urządzeń do czytania książek itd., pozbawiły biblioteki akademickie monopolu na dostęp do informacji naukowej. I gdy biblioteki te starały się odzyskać utracony teren (tworzenie katalogów elektronicznych, uruchomienie serwisów typu Biblioteka 2.0, zmienione projekty stron internetowych i wystroju lokali...) – potrzeby informacyjne czytelników uległy zmianie. Teraz nasi użytkownicy nie chcą być tylko importerami wiedzy, ale także chcą być eksporterami! Dlatego czytelnicy w bibliotekach wymagają czegoś więcej niż tylko łatwego dostępu do informacji.

Ukraińskie biblioteki akademickie próbują dostosować się do nowych wymagań i starają się oferować swoje usługi użytkownikom, aby w pełni zaspokajać ich potrzeby. Wśród usług tych najbardziej popularne są dziś: Library Publishing, Embedded Librarian oraz Liaison Librarian.

Library Publishing – biblioteka jest pewnego rodzaju służbą wydawniczą, jaka oferuje szeroką gamę usług wydawniczych dla instytucji akademickich, takich jak drukowanie czasopism naukowych, książek i materiałów konferencyjnych [2]. Uruchomienie tej usługi w bibliotece akademickiej jest zwykle związane z produkcją i obsługą elektronicznych publikacji naukowych otwartego dostępu:

- monitoring dotrzymywania wymogów jakościowych i etycznych czasopism naukowych uczelni, doradztwo przy doborze strategii publikacji, „geografia” autorów, członków rad redakcyjnych, przegląd procedury peer review;
- rejestracja i promocja wydania w katalogach tematycznych, bibliograficznych, naukometrycznych bazach danych (Scopus i Web of Science), uzyskanie niepowtarzalnych identyfikatorów wydania (ISBN, ISSN, DOI);

- zapewnienie obsługi technicznej strony internetowej publikacji (tworzenie, wypełnienie treścią, konfiguracja, projektowanie, szkolenie z podstaw pracy nad witryną – zazwyczaj utworzoną za pomocą platformy Open Journal Systems).

Embedded Librarian – «wbudowani bibliotekarze», jako członkowie zespołu badawczego, odpowiedzialni za zarządzanie danymi oraz monitoring działalności grupy [3]. Praca «wbudowanego bibliotekarza» polega na:

- aktywnym pośrednictwem w publikacji prac naukowych zespołu, zarządzaniu projektami, rejestracji w międzynarodowych zbiorach danych unikalnych identyfikatorów dla autorów uczelni (ORCID, ResearcherID), przygotowanie preprintów i postprintów, przygotowanie szkoleń i doradztwa w zakresie zarządzania specjalistycznymi narzędziami dla naukowców;
- rozpowszechnianie wyników, publikacje, informacje o wydarzeniach dotyczących prac zespołu badawczego, rozwój strategii na rzecz promocji i upowszechniania wyników za pomocą narzędzi Web 2.0, promocja w ramach Open Access;
- organizacja, ochrona badania i materiały edukacyjne wszystkich członków grupy, polityka przechowywania, tworzenia perspektywicznych planów i raportów bibliometrycznych.

Liaison Librarian – «bibliotekarze dziedzinowi», którzy specjalizują się w określonych dziedzinach i zapewniają fachowe doradztwo i szkolenia [4]. Ci bibliotekarze odgrywają rolę łącznika i są odpowiedzialni za stosunki między biblioteką akademicką i studentami oraz nauczycielami instytucji naukowych poprzez:

- indywidualne konsultacje dla naukowców i studentów co do wykorzystaniu specjalistycznych narzędzi i doborze odpowiedniej literatury naukowej, rozwoju strategii zbiorów bibliotecznych pod kątem potrzeb edukacyjnych społeczności akademickiej;
- ścisłą współpracę z naukowcami w celu opracowania programów szkoleniowych z wykorzystaniem nowych możliwości e-learningu;
- dostarczanie informacji i praktycznej pomocy w przedstawianiu wyników badań – pomoc w znalezieniu potencjalnych sponsorów, wybór czasopism, układanie listy czasopism pod kątem odpowiednich wskaźników naukometrycznych, listy konferencji, porady na temat wsparcia inicjatywy Open Access.

Usługi te, uruchomiane jednocześnie, nie są ze sobą sprzeczne, ale często wybór na korzyść tego lub innego serwisu nie zależy od rzeczywistych potrzeb użytkowników, ale tylko od dobrej woli kierownictwa uczelni. Trudności finansowe lub niewystarczające kwalifikacje personelu dotyczą nie tylko projektów w dziedzinie bibliotek. Należy tu zaakcentować dwa problemy szczególne.

Pierwszy z nich – pomimo tego, że wprowadzenie bibliotekarzy do zespołów redakcyjnych czasopism naukowych jest całkiem logiczne, większość założycieli, właścicieli i redaktorzy czasopism dość sceptycznie patrzą na taką perspektywę i nie są gotowi, aby właściwie docenić ich wkład.

Po drugie – bibliotekarze, którzy próbują dołączyć do zespołu badawczego lub dowiedzieć się o jego potrzebach informacyjnych, często nie są uważani przez naukowców za «pomoc». Odwrotnie,

członkowie zespołu mogą poszukiwać osób odpowiedzialnych za zły stan badań w instytucji akademickiej, i bibliotekarze niejako sami im się «nawijają» jako kandydaci na winnych!

Dlatego uruchomienie na czas odpowiednich usług, ich doskonałość techniczna, oraz zwalczanie stereotypów – to są te czynniki, które powinny pomóc bibliotekom akademickim w znalezieniu swojego miejsca na rynku eksportu wiedzy.

Przypisy

1. Esposito, J. (2011) Letter from Eastern Europe: Some Reflections on the Evolution of Publishing , "The Scholarly Kitchen", <http://scholarlykitchen.sspnet.org/2011/07/05/letter-from-eastern-europe-some-reflections-on-the-evolution-of-publishing/>.
2. Mullins, J. L., Murray-Rust, C., Ogburn, J. L., Crow, R., Ivins, O., Mower, A., Nesdill, D., Newton, M. P., Speer, J., & Watkinson, C. (2012) Library Publishing Services: Strategies for Success: Final Research Report. Washington, DC: SPARC.
3. Carlson J., Kneale R. (2011) Embedded librarianship in the research context, "College & Research Libraries News", vol. 72 no. 3, 167-170.
4. Kranich N., Lotts M., Springs G. (2014) The promise of academic libraries. Turning outward to transform campus communities, "College & Research Libraries News", vol. 75 no. 4, 182-186.